

**การพัฒนาแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตาม
โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี***
MODEL DEVELOPMENT OF CONSTRUCTION MANAGEMENT ACCORDING
TO TEMPLE, PEOPLE, GOVERNMENT PROJECT OF NONTHABURI PROVINCE

พระมหาทวี โพธิเมธี, พระมหาสุนันท์ สุนนโท, พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร)
Phramaha Tawee Bhodhimedhi, Phramahasunan Sunando, Phraudomsittinayok (Kampol Kunangkaro)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: akkarawat.kit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การบริหารจัดการ ศึกษาองค์ประกอบ และ นำเสนอการพัฒนาเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพโดย สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 17 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับ ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการโดยศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. จังหวัดนนทบุรีมีหลักการดำเนินงานที่ชัดเจน มีกิจกรรมให้ ดำเนินการต่อเนื่อง มีการประยุกต์หลักพุทธธรรมในการดำเนินการ มีกำลังคนที่เพียงพอ วัดมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับโครงการ 2. องค์ประกอบการบริหารจัดการ ประกอบด้วย การ ดำเนินการโดยวางแผนดำเนินการ ตั้งคณะกรรมการ และอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดบริเวณวัดและอาคารให้เป็นสัดส่วน สะอาดถูกสุขลักษณะ ทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม 3. การพัฒนาแบบการบริหารจัดการ ประกอบด้วย จัดข่าวของเครื่องใช้ ให้เป็นหมวดหมู่ แยกของที่จำเป็นและไม่จำเป็นออกจากกัน ทำลายสิ่งที่ไม่มีความจำเป็น เก็บ สิ่งที่มีประโยชน์ ดัดแปลงใช้กับสิ่งของ เรียงลำดับความสำคัญ เก็บรักษาให้อย่างปลอดภัย รณรงค์เรื่องความสะอาด และจัดเวรทำความสะอาด ปรับปรุงอาคารเสนาสนะให้สะอาด และถูกสุขลักษณะ สร้างค่านิยม 5ส กำหนดข้อบังคับ และการสร้างจิตสำนึก

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; งานสาธารณูปการ; โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข

*Received July 12, 2021; Revised July 21, 2021; Accepted July 23, 2021

Abstract

This research article aimed to analyze management, study the composition and present the development with the mixed research methods. The qualitative research conducted by in-depth interviewing 17 key informants and 9 participants who were experts in group discussion. Data were analyzed by descriptive interpretation. The quantitative research was conducted by studying 192 samples. The instrument used to collect the data was a questionnaire. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, and Mean Standard Deviation.

The results of the research showed that 1. Nonthaburi Province had clear operating principles with many ongoing activities applying the Buddhist principles in the in the implementation with enough manpower. The monasteries had activities that were in line with the projects, set up a committee and trained to educate people who were involved in arranging the temple areas and buildings to be proportional, clean and hygienic and activities that promoted health and the good environment. 3. Development of management style, consisting of organizing utensils into categories. Separating the necessary and unnecessary things, destroying the useless, keeping something useful, labelling the things in order of importance, keeping them in safe places, campaigning the cleanliness and arranging janitors for cleaning, improving the Senasana buildings to be clean and hygienic, creating 5S's values by setting regulations and creating awareness.

Keywords: Construction; Management; Temple People Government Project

บทนำ

การสาธารณูปการในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล เริ่มจากการที่พระเจ้าพิมพิสารได้ถวายวัดเวฬุวัน เมื่อพระพุทธเจ้ารับแล้วก็ทรงแสดงธรรมีกถา แล้วทรงอนุญาตวัดหรืออารามแก่พระสงฆ์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม” (วิ.ม. (ไทย) 4/59/71-72) ตั้งแต่นั้นมาจึงได้เริ่มมีวัดเกิด ขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน วัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษาอบรมให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพตำราแพทย์แผนโบราณและศิลปกรรมแขนงต่างๆ ใช้ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครองรวมทั้งเป็นสถานที่สังเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน ดังนั้นวัดจึงเป็นสถานที่ที่

สำคัญยิ่ง ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา (กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, 2545) บทบาทของวัดในอดีต เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระ รับการฝึกฝนอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพอยู่และศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยเลี้ยงชีพ เป็นสถานพยาบาล ที่แจกจ่ายบอกยาและรักษา คนเจ็บป่วย เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์และหาความรู้ ต่างๆ เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและความทุกข์ต่างๆ เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวม ศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ เป็นคลังพัสดุซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้ เมื่อตนมีงาน เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้าน มาประชุม เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม (พระราชวรมณี (ประยูรธ ญ์ ปยุตโต), 2527)

ดังนั้นวัดจึงถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจของชุมชน ประชาชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ ใช้เป็นสถานที่ประกอบกุศล เป็นสถานที่พักผ่อน หย่อนใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ พัฒนาความรู้ภูมิธรรม ขัดเกลาจิตใจให้ใสสะอาด สร้างความสุข ทางกายทางใจ ด้วยเหตุนี้วัดเป็นเป็นสถานที่สำคัญของชุมชน เป็นหน้าเป็นตาของชุมชน ด้วยเหตุเป็นสถานที่สาธารณะ จึงมีสาธุชนจากทั่วสารทิศเข้ามาใช้ประโยชน์ หากแต่ว่า สภาพวัดในปัจจุบัน ส่วนมากยังไม่เอื้อต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ เพราะขาดการบริหารจัดการ และไม่ได้รับการพัฒนาอย่างที่ควรจะเป็น แต่ในขณะเดียวกันก็มีวัดอีกจำนวนไม่น้อย ซึ่งมีความพร้อมได้รับการพัฒนาที่ดี บริหารจัดการวัดเป็นเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นที่พักผ่อนหย่อน ใจ ควรแก่การทัศนศึกษา ซึ่งควรแก่การนำมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนาต่อยอดให้เป็นวัดที่มี ความพร้อมพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้ (จามร ช่างมงคล, 2564; พระมารุต กิตติปาโล, 2564; สุภัทรชัย สีสะใบ, 2564; สมชาย ลำภู, 2564; พระอนพัทธ์ ฐิตธมโม, 2564)

ในจังหวัดนนทบุรีมีวัดอยู่จำนวนทั้งสิ้น 195 วัด เป็นวัดในสังกัดมหานิกายจำนวน 187 วัด และวัดในสังกัดธรรมยุติก จำนวน 8 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563) แต่จำนวนวัดที่ได้มีการพัฒนาสาธารณูปการให้เข้ากับลักษณะวัดสร้างสุขตามกิจกรรม 5 ส ตามโครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุข ในการดำเนินการส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาวัดอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดบุคลากร ขาดวัสดุอุปกรณ์ หรือการบริหารจัดการที่ดี ที่จะทำให่วัดเป็นวัดสร้างสุขอย่างสมบูรณ์ เหตุผลเหล่านี้ล้วน เป็นปัญหาต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อสถานที่ไม่อำนวย ขาด ความเป็นสปปายะก็จะส่งผลต่อสภาพจิตใจการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และ

นอกจากนั้นประชาชนก็อาจจะไม่ยินดีเข้าไปใช้สถานที่วัดหรือในที่สุดไม่เข้าวัดนั่นเอง แต่ยังเป็นที่น่ายินดีอยู่ว่ามีวัดอีกจำนวนหนึ่งที่เข้าลักษณะของวัดสร้างสุข มีการเน้นมีกิจกรรม 5 ส เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมเป็นสัปปายะ เหมาะสมแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและบุคคลทั่วไปจากทั่วสารทิศ บางวัดมีชื่อเสียงในด้านความงาม บางวัดมีชื่อเสียงในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม แต่วัดเหล่านั้นล้วนแล้วแต่มีลักษณะเป็นสัปปายะ ควรแก่การศึกษาเพื่อนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบของการจัดการวัดให้เป็นวัดสร้างสุขแก่ชุมชนและประเทศชาติต่อไปได้

ด้วยปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี โดยมุ่งศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อพัฒนาสาธารณูปการของวัดให้เป็นสถานที่สัปปายะ เป็นสถานที่เหมาะสมแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นสถานที่สร้างความสุขทั้งทางกายและทางใจทั้งแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนาตราบนานเท่านาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ของการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร(Population) ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรี จำนวน 6 วัด ได้แก่ วัดพุทธปัญญา วัดบางอ้อยช้าง วัดละหาร วัดราษฎร์ประคองธรรม วัดชลประทานรังสฤษฎ์ และ วัดไทรใหญ่ จำนวน 369 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561)

กลุ่มตัวอย่าง(Sample) ได้แก่ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ตามสูตรของยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวน 192 รูป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้บริหารสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนนทบุรี กลุ่มนักวิชาการด้านการจัดการเชิงพุทธ รวม 17 รูปหรือคน

3. เครื่องมือในการวิจัย

3.1 แบบสัมภาษณ์

3.2 แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.2 แบบสอบถาม

โดยนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของเครื่องมือ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป็นรายข้อ(Index of item-Objective Congruent : IOC) (พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, 2561) ได้ค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุง แก้ไขแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างนอกพื้นที่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแต่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน/ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach'Alpha coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับคือ 0.918

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ดำเนินการสัมภาษณ์ ตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตจัดบันทึก และมีการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

4.2 นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 192 ชุด แล้วเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง นำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 วิเคราะห์ค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis

5.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยใช้ค่าสถิติที่ถูกต้อง และเหมาะสม สามารถตอบวัตถุประสงค์ของ

การวิจัยได้ สถิติที่ใช้ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage) ,ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี

จุดแข็งของการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี คือ โครงการวัดประชารัฐสร้างสุขมีหลักการวิธีการในการดำเนินงานที่ชัดเจน มีกิจกรรมที่ให่วัดที่เข้าร่วมโครงการได้ทำอย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญมีการประยุกต์หลักพุทธธรรมคือหลักสัปปายะเพื่อใช้ในการบริหารโครงการ มีกำลังคนที่เพียงพอสำหรับดำเนินโครงการ และวัดมีกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับโครงการจึงทำให้ไม่ต้องปรับตัวมากสามารถเข้าร่วมโครงการได้โดยง่าย

จุดอ่อนของการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี คือ งบประมาณในการบริหารจัดการโครงการไม่เพียงพอวัดจะต้องดำเนินการสรรหางบประมาณในส่วนงานอื่นเข้ามาสนับสนุน การใช้งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพขั้นสูงสุดจำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก พระสงฆ์ยังขาดความรู้ในงานนวัตกรรมคืองานก่อสร้างและงานสาธารณูปการซึ่งผู้มีประสบการณ์ก็มีเพียงเจ้าอาวาสเท่านั้น การดำเนินการบางอย่างพระสงฆ์ไม่อาจทำได้เนื่องจากว่าผิดพระธรรมวินัยเช่นการขุดดินหรือตัดต้นไม้ เป็นต้น

โอกาสของการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี คือ มหาเถรสมาคมมีนโยบายให้ดำเนินการและส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์ในทุกพื้นที่ได้ดำเนินการโครงการโดยให้การสนับสนุนงบประมาณในส่วนหนึ่งและให้มีเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐเช่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนาและหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ และส่วนหนึ่งก็มีกิจกรรมให้ดำเนินการร่วมกับพุทธศาสนิกชนเพื่อดึงพุทธศาสนิกชนให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเป็นกำลังสนับสนุนเพิ่มเติม

อุปสรรคของการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี คือ ขอบเขตของโครงการในการดำเนินงานมากและกว้างมาก การจะดำเนินการในบางส่วนเป็นเรื่องที่พระสงฆ์ทำไม่ได้ มีความจำเป็นต้องมีการจ้างงานและมีค่าใช้จ่าย ในการดำเนินการไม่ได้มีการกำหนดให้ทุกวัดต้องเข้าร่วมโครงการซึ่งควรจะมีการกำหนดให้ทุกวัดได้เข้าร่วมโครงการและสนับสนุนส่งเสริมสำหรับวัดที่ยังขาดความ

พร้อมในด้านต่างๆ อาคารเสนาสนะของวัดบางวัดไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยซึ่งยากต่อการขยายชัยภูมิหรือการสร้างใหม่ ชุมชนรอบข้างของบางวัดมีความเป็นลักษณะที่เป็นพหุวัฒนธรรมมีหลายศาสนายากต่อการดึงดูดชุมชนเข้ามาเป็นเครือข่ายในการพัฒนา

สรุปได้ว่า สรุปผลของการวิเคราะห์ SWOT ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งเป็นสภาพทั่วไปของการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี ทำให้ทราบถึงปัญหาสาเหตุและปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรีดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

2. องค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี

ด้านการบริหารจัดการโครงการ พบว่า การบริหารจัดการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการบริหารจัดการโครงการ ประกอบด้วย การที่คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีการกำหนดนโยบายและแผนดำเนินการมาสู่คณะสงฆ์ในส่วนกลางและจังหวัดซึ่งมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ คณะสงฆ์ส่วนจังหวัดนนทบุรีมีการจัดตั้งคณะทำงาน เพื่อขับเคลื่อนโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข เร่งดำเนินการให้วัดต่างๆ ที่มีความพร้อมเข้าร่วมโครงการจัดวางแผนดำเนินการและมีการจัดอบรมให้ความรู้กับพระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขพร้อมทั้งมีคณะกรรมการกำกับติดตามโครงการอย่างต่อเนื่อง

ด้านการพัฒนาพื้นที่ภายในวัด พบว่า การบริหารจัดการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการพัฒนาพื้นที่ภายในวัด ประกอบด้วย การจัดพื้นที่วัดให้เป็นสัดส่วนแยกเป็นเอกเทศ โดยแยกเขตพุทธาวาสธรรมวาสและสังฆาวาสออกจากกัน มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจบริเวณวัดที่เป็นที่สาธารณะประโยชน์ พร้อมทั้งจัดการทำความสะอาดพื้นที่ต่างๆ และห้องสุขาให้มีความสะอาดถูกต้องตามหลักสุขอนามัย พัฒนาระบบการจัดเก็บขยะให้เป็นสัดส่วนและมีการตั้งระบบความปลอดภัยจัดระบบคลังพัสดุให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

ด้านการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่า การบริหารจัดการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการระบบบำบัดสิ่งปฏิกูลจัดวัดให้เป็นสถานที่ส่งเสริมสุขภาพให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพ โดยมีการฝึกวิชาชีพเช่น หัตถกรรมและมีการส่งเสริมสุขภาพโดยการออกกำลังกาย จัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐซึ่งได้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ร่วมกันทำกิจกรรมและดำเนินการ

ด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การบริหารจัดการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ประกอบด้วย การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้คงอยู่ ส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมอนุรักษ์ และสืบสานศิลปวัฒนธรรมอันดีงามให้คงอยู่ มีการพัฒนาระบบสารสนเทศทางวัฒนธรรม มีป้ายประกาศบอกมีการนำเสนอข้อมูลทางสื่อสิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ พร้อมทั้งมีการบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความสมบูรณ์

ด้านการจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา พบว่า การบริหารจัดการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านการจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา ประกอบด้วย การจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธให้ประชาชนได้เข้ามาเรียนรู้ในเรื่องของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษาตามหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา มีกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม มีกิจกรรมและโครงการที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเช่นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอบรมจิตใจประชาชนให้มีความสงบมั่นคงและเกิดสันติสุขเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ชุมชนสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้และพัฒนาเขตพื้นที่วัดให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับชุมชน

3. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ด้านเสาสง พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี ด้านเสาสง ประกอบด้วย การจัดข้าวของเครื่องใช้ให้เป็นหมวดหมู่แยกสิ่งที่เป็นและไม่จำเป็นออกจากกันและมีการสำรวจข้าวของเครื่องใช้ภายในวัดว่าสิ่งไหนที่จำเป็นและไม่จำเป็น หากสิ่งที่ไม่จำเป็นก็มีคณะกรรมการพิจารณาร่วมกันว่าจะต้องทำลายหรือเก็บรักษาเอาไว้ และมีการเรียงลำดับข้าวของเครื่องใช้ตามความสำคัญและความจำเป็นในการใช้งาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านเสาสง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=34.17$, $S.D.=0.71$)

ด้านเสดวก พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี ด้านเสดวก ประกอบด้วย มีการทำทะเบียนเครื่องใช้ มีการจัดเก็บเครื่องใช้เป็นระบบ มีการเก็บเครื่องใช้ให้ปลอดภัย การจัดเก็บเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อย่างเสดวก เครื่องใช้พร้อมใช้งาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตาม

โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านสะดวก โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.16$, S.D.=0.71)

ด้านสะอาด พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี ด้านสะอาด ประกอบด้วย มีการรณรงค์ความสะอาด เครื่องใช้สะอาดบริเวณวัดสะอาดเป็นระเบียบ มีการทำความสะอาดสม่ำเสมอ และมีการจัดเวรทำความสะอาด จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านสะอาด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.20$, S.D.=0.71)

ด้านสุขลักษณะ พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี ด้านสุขลักษณะ ประกอบด้วย มีการจัดเขตพุทธาวาสให้สะอาดถูกสุขลักษณะ มีอากาศถ่ายเทได้อย่างสะดวกไม่หมักหมมเป็นที่แพร่กระจายของเชื้อโรค บริเวณวัดก็มีความสะอาดเรียบร้อยไม่มีแอ่งน้ำขังซึ่งจะเป็นที่เพาะพันธุ์ของยุงและเชื้อโรคต่างๆ ห้องสุขามีความเพียงพอสะอาดถูกสุขอนามัย โรงอาหารก็มีความสะอาดถูกสุขลักษณะมีอากาศถ่ายเทและมีสถานที่ซักล้างแยกเป็นสัดส่วน พร้อมทั้งมีการอบรมให้ความรู้กับพระภิกษุสามเณรและบุคลากรของวัดในการรักษาความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านสุขลักษณะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.19$, S.D.=0.68)

ด้านสร้างนิสัย พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี ด้านสร้างนิสัย ประกอบด้วย การสร้างค่านิยม 5ส ร่วมกัน มีกิจกรรม 5ส อย่างต่อเนื่อง มีกฎระเบียบข้อบังคับ มีกระบวนการสร้างจิตสำนึก 5ส และมีการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลัก 5ส จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ด้านสร้างนิสัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.17$, S.D.=0.71)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้สรุปผลวิจัยตามเนื้อหาที่ปรากฏแล้วข้างต้น และมีประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การอภิปรายผลดังต่อไปนี้

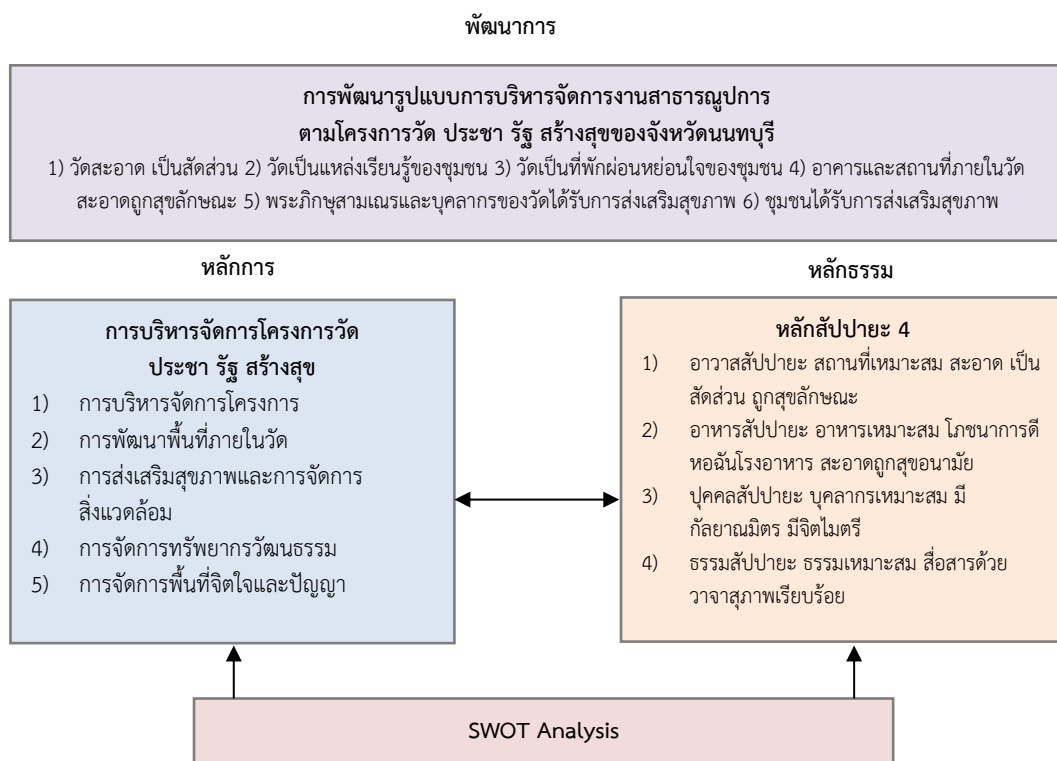
1. การบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี จากการวิเคราะห์ SWOT พบว่า ในส่วนของ จุดอ่อน คือ งบประมาณในการบริหารจัดการโครงการไม่เพียงพอวัดจะต้องดำเนินการสรรหางบประมาณในส่วนงานอื่นเข้ามาสนับสนุน การใช้งบประมาณเพื่อดำเนินโครงการให้มีประสิทธิภาพขั้นสูงสุดจำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก พระสงฆ์ยังขาดความรู้ในงานนวัตกรรมคืองานก่อสร้างและงานสาธารณูปการซึ่งผู้มีส่วนได้เสียก็มีเพียงเจ้าอาวาสเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสิริกิตยาภรณ์ (สมศักดิ์ สุเมธ) (2559) ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหา อุปสรรค คือ 1) พระสังฆาธิการขาดประสบการณ์ในการก่อสร้างต่างๆ 2) ขาดการวางแผนวัดที่ถูกต้อง 3) ขาดปัจจัยทุนทรัพย์ 4) ขาดแผนพัฒนาในการบริหารจัดการพัฒนาวัดที่ชัดเจน 5) ขาดการดูแลรักษา 6) ขาดบุคลากรรับผิดชอบโดยตรง 7) มีความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน

2. องค์ประกอบของการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี จากการศึกษาพบว่า มีการประชุมวางแผนดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ เพื่อขับเคลื่อนโครงการ มีการจัดอบรมให้ความรู้กับพระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขพร้อมทั้งมีคณะกรรมการกำกับติดตามโครงการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของใจ บุญชัย มิ่ง (2560) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ คือการมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ หน่วยงานภาครัฐและชุมชนในการพัฒนาวัด มีการประชุม คณะสงฆ์ในจังหวัด แนะนำชี้แจงการก่อสร้างเสนาสนะในวัด โดยเน้นให้อนุรักษ์รูปแบบล้านนาไทยพระสงฆ์ต้องเป็นนักพัฒนา นักอนุรักษ์วางผังวัดให้เป็นสัดส่วนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาอนุรักษ์โดยประชุมอบรมกรรมการวัด

3. การพัฒนาแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี เป็นไปตามหลัก 5ส ได้แก่ การสะอาด มีการจัดข้าวของเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบมีการจัดทำทะเบียนเรียงลำดับความสำคัญและกำจัดของที่ไม่ได้ใช้แล้ว ความสะอาด มีการทำทะเบียนเครื่องใช้ มีการจัดเก็บเครื่องใช้เป็นระบบ มีการเก็บเครื่องใช้ให้ปลอดภัย การจัดเก็บเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อย่างสะดวก เครื่องใช้พร้อมใช้งาน

ความสะอาด มีการรณรงค์ความสะอาด เครื่องใช้สะอาดบริเวณวัดสะอาดเป็นระเบียบ มีการทำความสะอาดสม่ำเสมอ และมีการจัดเวรทำความสะอาด สุขลักษณะ มีการจัดพื้นที่วัดและสถานที่วัดให้เป็นสัดส่วนมีความเป็นสัปปายะและถูกสุขลักษณะ การสร้างนิสัย การสร้างค่านิยม 5ส ร่วมกัน มีกิจกรรม 5ส อย่างต่อเนื่อง มีกฎระเบียบข้อบังคับ มีกระบวนการ สร้างจิตสำนึก 5ส และมีการส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลัก 5ส ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญจันทร์ บัวขาว (2558) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติกิจกรรม 5ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พรินซ์ (ประเทศไทย) จำกัด ผลการวิจัยพบว่า เรื่อง การปฏิบัติกิจกรรม 5ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พรินซ์ (ประเทศไทย) จำกัด มีการบริหารจัดการเป็นไปตามวิธี 5ส และมีการเสริมสร้างด้านความปลอดภัยในการทำงานของพนักงาน

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพดังกล่าวจะมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ 3 ส่วน คือ ในส่วนของหลักการ หลักธรรม และพัฒนาการ

1. หลักการ คือ การบริหารจัดการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่ การบริหารจัดการโครงการ การพัฒนาพื้นที่ภายในวัด การส่งเสริมสุขภาพและการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การจัดการพื้นที่จิตใจและปัญญา ซึ่งในการดำเนินการวัดจะร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชน ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการและขั้นตอนของโครงการวัดประชารัฐสร้างสุข ในลักษณะที่เป็นเครือข่ายซึ่งกันและกัน ผลักดันให้ดำเนินการโครงการอย่างต่อเนื่อง แสวงหาแหล่งทุนเพื่อมาสนับสนุนโครงการให้มีความยั่งยืน และสร้างนิสัยให้บุคลากรภายในวัดและผู้เข้าร่วมโครงการมีนิสัยรักความสะอาดตามวิธี 5ส

2. หลักธรรม หลักสัปปายะ 4 ได้แก่ อาวาสสัปปายะ สถานที่เหมาะสม สะอาด เป็นสัดส่วน ถูกสุขลักษณะ อาหารสัปปายะ อาหารเหมาะสม โภชนาการดี หอฉันโรงอาหาร สะอาดถูกสุขอนามัย บุคคลสัปปายะ บุคลากรเหมาะสม มีกัลยาณมิตร มีจิตไมตรี ธรรมสัปปายะ ธรรมเหมาะสม สื่อสารด้วยวาจาสุภาพเรียบร้อย เป็นหลักธรรมที่ใช้เป็นตัวกรองให้การดำเนินการนั้นมีความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น โดยการดำเนินงานโครงการก็จะปฏิบัติตามหลักสัปปายะ 4 ซึ่งการดำเนินการโครงการตามหลักสัปปายะ 4 นี้มีความสอดคล้องกับพระธรรมวินัย เป็นสิ่งที่พระสงฆ์จะพึงกระทำให้เกิดขึ้นในอาวาสให้ได้ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการบำเพ็ญสมณธรรม และการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

3. พัฒนาการ คือ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานสาธารณูปการตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขของจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ วัดสะอาด เป็นสัดส่วน เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน อาคารและสถานที่ภายในวัดสะอาดถูกสุขลักษณะ พระภิกษุสามเณรและบุคลากรของวัดได้รับการส่งเสริมสุขภาพ ชุมชนได้รับการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการดำเนินงานโครงการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การดำเนินการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุขเป็นโครงการที่ดีและควรให้คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีนโยบายให้วัดทั่วประเทศเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น เพื่อยกระดับวัดให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

2. ควรมีนโยบายในการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดกิจกรรม 5ส อย่างต่อเนื่อง และระบุไว้เป็นมาตรฐานของการพัฒนาตัวอย่าง หรือวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น

3. ควรมีนโยบายในการนำเอาแนวทางและวิธีปฏิบัติตามโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ผนวกเข้ากับการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อจะให้งานการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมควรส่งเสริมและดำเนินการในเชิงบังคับให้ทุกวัดได้เข้าร่วมโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข โดยมีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการให้เพียงพอ

2. คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมควรผลักดันให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยที่วัดทุกวันต้องดำเนินการ และให้ถือเป็นมาตรฐานในการยกระดับวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง หรือวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น

3. ควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารงานสาธารณูปการของสงฆ์ให้เป็นไปตามหลัก 5ส และหลักสัปปายะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ในการดำเนินการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อให้เกิดการศึกษาต่อยอด และได้แนวทางในการดำเนินการโครงการให้มีประสิทธิภาพ

2. ควรมีการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เพื่อประชาชน

3. ควรมีการวิจัยเรื่อง การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข เพื่อผลักดันโครงการให้มีกิจกรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. (2545). *คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัด ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- จามร ช้างมงคล. (2564). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการจัดการงานสาธารณูปการของวัดเวฬุวนาราม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมและการจัดการ*, 4(1), 10-19.
- ใจ บุญชัยมิ่ง. (2560). การศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวัดการจัดการสาธารณูปการในจังหวัดพะเยา. *ธรรมทรรศน์*, 17(2), 115-116.
- พระครูสิริกิตยาภรณ์ (สมศักดิ์ สุขเมโธ). (2559). ประสิทธิภาพการบริหารงานด้านสาธารณูปการของพระสังฆาธิการในจังหวัดจันทบุรี. *วารสารสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 5(2), 1-2.

- พระมารุต กิตติปาโล. (2564). บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 4(1), 18-27.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระอนพัทธ์ ฐิตธมโม. (2564). การส่งเสริมความสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนา สำหรับชุมชน ของวัดพระนารายณ์มหาราชวรวิหาร จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 4(1), 22-31.
- เพ็ญจันทร์ บัวขาว. (2558). การปฏิบัติกิจกรรม 5ส และการเสริมสร้างความปลอดภัยในการทำงานของพนักงานบริษัท คอมพาร์ท พรินซ์ (ประเทศไทย) จำกัด. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 9(1), 75.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมชาย ลำภู. (2564). การสร้างพระใหญ่เพื่อสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนาสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานพุทธธรรม: กรณีศึกษาวัดม่วงชุม จังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 4(2), 101-114.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). *ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี 2560*. สืบค้น 25 สิงหาคม 2561, จาก http://sta.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=349&Itemid=361
- _____. (2563). *ข้อมูลทะเบียนวัด ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2562*. สืบค้น 20 มิถุนายน 2563, จาก <http://www3.onab.go.th/2019/02/12/wattotalsummaryreport31012562>
- สุภัทรชัย สีสะโบ. (2564). ถอดบทเรียนจากพื้นที่วิจัย : การเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยง ตามแนวพระพุทธศาสนาในชุมชนคลองกระทิง จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 4(1), 74-88.